

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на **Илия Стоянов Илиев**, на тема:
„Методически подходи при изпълнение на кларинет на българска народна
музика“,
За присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

Рецензент: **проф. Петко Радев Петков**

Роден на 23.06.1968г. в Горна Оряховица, Илия Стоянов Илиев учи в СМУ „Проф. Веселин Стоянов“, гр. Русе при Илия Илиев - кларинет, по-късно в ДМА „Панчо Владигеров“ при проф. П. Радев, където завършва като магистър, както и майсторски клас при същия преподавател.

Печели престижни награди на конкурсите:

- Търговище – I-ва награда, 1986г.
- Провадия – I-ва награда, 1987г.
- I-ва награда за камерна музика - гр. София, 1992г.

Негова авторска песен печели и III-та награда на „Пирин фолк“, гр. Сандански, 2012г.

Впечатляващо богати, разностранни и стойностни са музикалните прояви на Илия Илиев:

Солист на редица концерти:

- А.Копланд – концерт по случай празника на Америка в България;
- солист на Академичен симфоничен оркестър с диригент Любо Денев;
- Концерт A-dur – Моцарт със Софийски солисти с диригент Пламен Джуров;
- Концерт за кларинет М.Вълчанов с Пловдивската филхармония, с диригент Георги Димитров;
- концерти с камерни формации на форуми като „Нова българска музика“, „Музика Нова“;
- множество записи на българска музика за фонда на Българското национално радио;
- солист на Шуменска филхармония с Концерт за кларинет от Вебер №1;
- солист на Русенска филхармония с изпълнение на Рапсодия – Дебюси за кларинет и оркестър;
- солист на Шуменска филхармония с Концерт за кларинет A-dur от Моцарт с диригент Слави Ушев;

- солист на Плевенска филхармония с Концерт за кларинет A-dur от Моцарт с диригент Етиен Абелин /Швейцария/;
- звукозаписна филмова музика под диригентството на Енио Мориконе;
- участие в звукозаписната дейност на едни от най-изтъкнатите български народни певци, като Надка Караджова, Костадин Гугов, Даниел Спасов, Калинка Сгурова и др.;
- артист-солист в оркестъра на Българско национално радио (1991-2009г.);
- заместник –концертмайстор в Софийски градски духов оркестър от 2009г. ;
- артист оркестрант в „Шоуто на Слави“ – куку бенд от 2000 г.;
- преподавател (хонорован) по кларинет в ЮЗУ „Неофит Рилски“, гр. Благоевград;
- създател и ръководител на формация „Илиев за български фолклор“;

Представеният дисертационен труд на Илия Илиев се състои от Увод, 3 основни глави и заключение, общо 155 страници.

В увода са изнесени основните проблеми , които следва да бъдат разгледани, т.е. обект на изследването, цел, задачи, методични подходи при изпълнението на народна музика на кларинет.

За първи път Кларинет, с който се изпълнява българска народна музика е обект на цялостно изследване.

В първа глава:

Исторически преглед на кларинетния инструментариум и изпълнителски специфики.

Автора проследява появата на кларинета и неговото постепенно усъвършенстване и навлизане в световната музикална литература.

По понятни причини (по-късното навлизане на европейската култура в България след Освобождението от т.н. „съжителство“) кларинетът се появява по-късно у нас. С появата на турските военни духови оркестри, кларинетът се „настанява“ по нашите земи. В някои от тези оркестри участват и българи. Такъв е случая с Христо Панов Пипков – дядо на композитора Л.Пипков. Известни са още имената на Димитър Баларя – цигулар и кларинетист, Пенчо Гръблев и др. Липсват, за съжаление, годините, в които се проявяват тези кларинетисти.

По въпроса за съществуването на двете системи кларинети – Немска (стара) и Френска (Бьом кларинет) Илиев прави интересни заключения: по-добро legato, повече грифови комбинации (възможност някои тонове да се възпроизвеждат с клапи и от ляво и дясно, избягването на т.н. „вилици“, по-богат избор от комбинации (грифове) в трета октава.

Със създаването на Държавната музикална академия (у нас), със зараждането на оркестрови формации, за първи път у нас се изявяват европейските инструменти – флейта, кларинет, флигорна и др.

Проф. Н.Стефанов се счита за родоначалник на школата за духови инструменти.

По-късно, с назначаването на проф. Стоян Стоянов е проф. С. Димитров като професори по кларинет, се заговаря и за българска кларинетна школа.

Присъщите за българина емоционалност, топлота, темперамент, са характерни за българския кларинетист, твърди Илиев.

В началото липсата на литература затруднява хармоничното развитие на българските кларинетисти и затова проф. Ст.Стойанов и проф. С.Димитров, опирайки се на опита и традициите на утвърдени световни школи (немска, френска, чешка), създават школи, методически указания (Ст. Стоянов) и то на народностна основа.

*Мое лично мнение е, че в периода 1953 - 1963, със спечелените I-ви награди в Женева, Букурещ, Варшава, Москва, Хелзинки, се заговаря за българска кларинетна школа.

В друга подточка от I-ва глава:

Първи способности и прийоми при изпълнение на българска народна музика на кларинет.

През 20те и 30те години на миналия век народната музика чрез предаване на живо по радиото, първи записи на грамофонни плочи, композиторски опити – мелодии на народна основа, получава широко разпространение. Талантливи народни музиканти – кларинетисти самоучи усвояват от известни стари майстори стиловите особености и орнаменти на българския фолклор.

Докторантът достига до извода, че автентичността на фолклорния стил при свиренето на кларинет може да се опази и развива чрез изучаване и обучение, за което е необходимо да се създадат съответните методики, т.е. необходимо е музикантите (фолклорни изпълнители) да бъдат нотно ограмотени, за да могат да боравят с ръководства, репертоарни сборници и др.

Глава втора

Кларинетът и кларинетните школи в народното изпълнителско изкуство.

В тази глава Илиев разглежда духовия инструмент в българската народна музика, както и предпоставките за навлизането на кларинета в народната музика. Като основна причина за това навлизане на кларинета и за изместването на някои традиционни народни инструменти стои по-големите

технически възможности – широк обем, тембър (възможност да имитира кавал, гайда и зурна).

Създадените военни и духови оркестри след Освобождението са предпоставка за навлизането на медни и дървени духови инструменти. Подчертано е голямото инструментално наследство, оставено от Д. Илиев.

Традиция е вече създаването на градски духови оркестри и по-малки такива от самодееен тип (Северна България).

Подобно на Л.Пейчева и други автори и Илиев определя кларинетното свирене в различни области на България като „школи“, академии или стилове. Разбира се доминираща роля има Южна България – Тракия. По тази причина и най-много споменати и изследвани кларинетисти има от тази „школа“.

Най-старите записи на народна музика, изпълнени на кларинет са от 30те години на миналия век.

Рамадан Лолов е първия кларинетист реализирал записи на народна музика първо в чужбина, а после и у нас. Голямото майсторство на Рамадан в инструменталната народна музика, а също така и като акомпанимент (отсвири) на народни певци е оставило дълбоки следи и до днес. Много кларинетисти от негово време, а и по-късно, са се учили от неговото свирене. Авторът, позовавайки се на познавачи на неговата музика, го охарактеризира като „много чист музикант, голям майстор на отсвирите, отличен и като певец и създател на българската народна песен“.

„Заправил Богдан калето“, записана от него като певец е още любима на много музиканти (записвана и от моя баща – съвременник на Рамадан Лолов и негов подражател).

Съзнателно изваждам Рамадан Лолов от така наречената от Илия Илиев „Тракийска школа“, защото той има общонационално значение.

Лично аз съм емоционално свързан с всички кларинетисти, за които ще става дума по-нататък, защото ги познавам. От някои от тях съм се учил, други трябваше да оценявам като член на жури на различни конкурси (надсвирвания).

В така наречената „Тракийска кларинетна школа“, дисертантът слага имента на най-ярките представители на региона. Започвайки с моя любим Дядо Ванчо Новаковеца /р. 1873г. ?/. Той е може би връзката, прехода между Родопа и Тракия. Оставил много песни от този край.

Тук си позволявам да добавя имената на кларинетисти по същото време: Иван Сусамеца, Колю Балаклареца, Митьо Анзалареца, Куледжията и др.

Асен Димитров – Тополовеца – голям майстор и продължител на изкуството на Рамадан Лолов. От него са се учили множество кларинетисти (и аз!)

Г. Каев с неговия неподражаем стил на свирене. Няма друг като него.

Стойчо Кузмов – моя духовен баща в народната музика. Отбелязва се неговия благороден тон и сладко свирене. Основател на Първомайската група, оставил шедьоври – хора, които се свирят и сега.

Георги Пендов – Гочето Садовеца – изтъкнал е неговите завидни техники и импровизации в повече тоналности.

Никола Леновеца – майстор на бавните мелодии

Бисер Каев – Байряма – разширява обема на кларинета в най-високи регистри (3 октави) в своите импровизации.

Следват имената на Н.Илиев, Д.Митев, Хари Асенов все ярки представители на Тракийската школа. Могат да се прибавят и още имена на известни кларинетисти от Тракия, но това може би ще бъде обект на бъдещи изследвания на Илиев или други. Оставям отделно Младен Малаков, защото след като има Кърджалийската школа, защо да няма и Котленска такава. Котел се слави основно с 2 рода кларинетисти: Рода Малакови - Младен, синове Ангел и Младен, бащи, братя, чичовци, братовчеди над 15-20 кларинетиста от този род. Рода Памукови – Орлин, Величко и др.

Младен – индивидуалния му стил на свирене се характеризира с виртуозност, ясна мисъл, едновременно с това (Л. Пейчева) стихийно, разюздано, импровизационно.

Северняшка школа

Най-ярките изпълнители на народна музика на кларинет – Васил Парванов, Димитър Пасков, Ф.С.Феката. За първия се изтъква най-близка връзка с Д.Илиев, а за другите двама стакатното свирене.

Тигърът е близо и до шопския стил благодарение на дългогодишното сътрудничество и записна дейност с Трайчо Синапов.

Софийска кларинетна школа

За Ахмед Бабаков - Бабака Илиев пише, че за свиренето му е характерен късия трилер и импровизации в рамките на квинта.

За Ради Ангелов – бивш военен музикант, реализирал множество записи в Радио София, се казва, че стилът му е близък до този на Б. Карлов.

Кърджалийска кларинетна школа

Явлението Иво Папазов – създател, символ, най-ярък представител на Кърджалийската кларинетна школа ще бъде тепърва обект на отделно изследване. Затова аз няма какво специално да пиша за него. Блестящ виртуоз, импровизатор, невероятен познавач на микрофонната техника Илиев го е охарактеризирал и като използващ 2 вида вибрато. С устни и особен вид на ½ тон. За хубаво и лошо обект на подражание на много кларинетисти.

В Кърджалийската школа е споменат и родопския кларинетист Тодор Пичуров – Пичура. Мога да добавя и Попето – друг прочут кларинетист от родопския край.

Позволявам си да спомена и имената на Нешко Нешев, Осман Жеков и др. кларинетисти буквални подражатели на свиренето на Ибряма.

Като заключение на тази глава дисертантът прави следните изводи:

- За първи път се създава аргументирана методика, която да обяснява начините на украсяване на българската фолклорна мелодия при изпълнение на кларинет. Тази методика следва наследената звукова среда и се опира на установените традиции на инструменталната музика.
- Аргументирано са представени етапите и специфичните изисквания за овладяване на украшенията.
- Представена е спецификата и разликата в подхода при изпълнение на орнаментите в българска народна музика и в класическата музика.
- Разгледани са непознати и сътворени от българския народен творец орнаменти. Проследени са промените, които са следствие от равноделните или неравноделните размери и спазването на изискванията за запазване на характерната фолклорна интонация.

Глава трета

Въпреки голямата популярност и интерес към кларинета при изпълнението на българска народна музика, досега липсва популяризирана система, методика и други теоретични пособия (както отдавна вече има такива за кавал, гадулка, гайда, тамбура), която да обяснява и улеснява начините на изпълнение и украсяване на народната мелодия. Тази глава от дисертацията полага научни основи, предлага и изискване за овладяване на украшенията в българската народна музика при изпълнение на кларинет (а защо не и на други духови инструменти).

Като основно изискване при усвояването на украшенията от народната музика, Илиев счита постигането на добър синхрон – пръсти и език (важи при кл. музика).

Подробно са обяснени украшенията: трилер, мордент, комбинация трилер с мордент, вибрато. Доброто боравене на изпълнителя с тези елементи придава на изпълнението добър вкус и майсторство.

С изчезването на старите майстори се изгубват и практическите примери, съществува опасност от изчезване на връзката между старите майстори и новите поколения. Затова е необходима методика на обучение, твърди Илия Илиев. Към това е акцентирана и неговата научна разработка.

Научни приноси на дисертационният труд:

1. Проследява се създаването, израстването и обособяването на българската кларинетна школа.

2. Изяснява се ролята на кларинета в българската народна музика и се обособяват спецификите при изпълнение на инструментални мелодии в Тракийската, Северняшката, Софийската и Кърджалийската кларинетни школи.

3. Проследяват се разликите в подхода при изпълнение на орнаментиката в народната и в класическата музика. Прави се обстоен анализ на орнамента като част и като основен елемент от фолклорната мелодия.

4. Създава се аргументирана методика, която обяснява начините на изпълнение и/или украсяване на българската фолклорна мелодия, която е съобразена с наследената звукова среда и се опира на установените традиции на инструменталната музика.

5. Приложени са нови методични подходи, които засягат характерни особености в изпълнението на българска народна музика за кларинет, която да положи основите за обучение, за съхраняване и за развитие на инструменталната ни музика за този инструмент.

6. Изградена е методология за усвояване на орнаментите в българската народна музика с необходимия синхрон между: въздушна струя, удар на език, движение на пръстите и техника на дишане.

7. Представена е множествеността и многообразието на възможните тонови реализации при украсяването на основната мелодическа линия - предпоставка за неизчерпаемостта на инвенцията на изпълнителите и за неповторимостта на всяко изпълнение.

8. Приложените авторски мелодии и упражнения за овладяване на орнаментиката са съобразени с направените изводи и са показател за адекватността на системата.

На заседание на катедра „Музика“ към „Факултета на изкуствата“ на ЮЗУ – Благоевград, състояло се на 15.12.2015г., присъстващите членове на катедрата единодушно подкрепиха дисертационния труд на Илия Илиев.

Убедено се присъединявам към техните положителни оценки и предлагам на почитаемото научно жури да му бъде присъдена образователната и научна степен „ДОКТОР“.

24.02.2016г.

/проф. Петко Радев/